

Марина ВОЙТЮК

викладачка кафедри

теорії та історії держави і права

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ЗАПРОВАДЖЕНОГО В УКРАЇНІ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

У час, коли Українська держава виборює своє право на існування, є вкрай важливим створити міцну оборону, боєдатні й сучасні Збройні Сили України. Вважаємо, що виконання визначених завдань неможливе без ефективного забезпечення прав і свобод військовослужбовців, їх соціального захисту, створення необхідних умов для здійснення обов'язку щодо захисту Вітчизни.

На конституційному рівні закріплено, що оборона, захист суверенітету України, територіальної цілісності покладаються на Збройні Сили України [1]. Відтак для військовослужбовців, які виборюють незалежність та стоять на захисті територіальної цілісності, держава повинна приділяти більше уваги та поліпшити систему соціального захисту.

На законодавчому рівні термінопоняття «соціальний захист військовослужбовців» визначено як діяльність держави, що спрямована на встановлення систем правових і соціальних гарантій, які забезпечують реалізацію конституційних прав і свобод, задоволення матеріальних і духовних потреб військовослужбовців відповідно до особливого виду їх службової діяльності, статусу в суспільстві, підтримання соціальної стабільності у військовому середовищі [2]. Проаналізовані положення чинного законодавства щодо соціального захисту військовослужбовців дозволяють сформулювати систему соціального захисту, що включає:

1) грошове забезпечення, яке має відповідати умовам військової служби (щомісячне грошове забезпечення: підвищення посадового окладу, надбавки, доплати, винагороди та премії; одноразові, додаткові види грошового забезпечення) [2];

2) пенсійне забезпечення для осіб, які звільнені з військової служби (пенсія за вислугою років, пенсія по інвалідності, отримання пенсії членами сім'ї військовослужбовців у разі втрати годувальника) [3];

3) надання пільг, переваг та соціальних гарантій (безоплатне надання ліків, знижка на оплату комунальних послуг, безоплатний проїзд всіма видами транспорту, матеріальна допомога, отримання житла) [4].

4) відпочинок у вихідні та святкові дні, відпустка, санаторно-курортне лікування та безоплатна медична допомога й психологічна допомога

військовослужбовцям.

З огляду на вищезазначене, все ж найбільше уваги, особливо в перші дні після повномасштабного вторгнення, наша держава приділяє питанню грошового забезпечення військовослужбовців, про що свідчать внесення змін до чинних законів та прийнятих підзаконних актів. Так, на виконання: «Указів Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64 «Про введення воєнного стану в Україні» [5] та № 69 «Про загальну мобілізацію» [6], а також окремих положень: Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [2], Постанови КМУ № 168 від 28 лютого 2022 року, що стосується «Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану» [7]. Згідно з цією постановою військовослужбовці щомісячно отримують виплати додаткової грошової винагороди (сума якої залежить від місця перебування, умов та характеру несення служби та коливається від 30 тисяч до 100 тисяч гривень). Окрім того, у постанові визначено виплату додаткової грошової винагороди у розмірі 100 тисяч гривень для військовослужбовців у випадках: у зв'язку із пораненням (контузія, каліцтво, травма), пов'язаним із захистом Батьківщини; у разі захоплення в полон та безвісти зниклим військовослужбовцям; членам сім'ї загиблих захисниць та захисників встановлено одноразову грошову допомогу в розмірі 15 мільйонів гривень (що розподіляється рівними частками на всіх отримувачів) [7].

Медична допомога, реабілітація військовослужбовців та надання психологічної допомоги є надважливим елементом в системі соціального захисту та зобов'язує уповноважені органи виконувати завдання, спрямовані на рятування життя, збереження здоров'я та відновлення військовослужбовців після поранення. Військовослужбовці, які брали безпосередню участь у здійсненні заходів, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з воєнною агресією російської федерації проти України, перебуваючи безпосередньо в районах здійснення зазначених заходів, можуть бути направлені відповідно до висновку військово-лікарської комісії для подальшого надання їм медичної допомоги або проведення медико-психологічної реабілітації до медичних закладів, розташованих за межами України [2]. Наразі для надання психологічної допомоги, реабілітації військовослужбовців активно долучаються благодійні фонди, громадські організації та волонтери.

Соціальний захист військовослужбовців є важливим напрямом діяльності держави, а тим більше в умовах воєнного стану. В науковій, юридичній літературі відслідковуємо неоднозначні погляди щодо соціального захисту військовослужбовців в Україні.

Так, Б. Шамрай у дисертаційному дослідженні акцентував увагу на тому, що «система нормативно-правових актів є недосконалою та характеризується дублюванням деяких правових норм, наявністю прогалин у законодавстві, а тому не відповідає сучасному стану суспільно-економічних відносин» [8, с. 59], окрім того, зауважив: «правові норми, які містяться в законах, що закріплюють конституційні права і свободи військовослужбовців та їх гарантії, не повною мірою відповідають нинішньому стану суспільних відносин та соціально-економічним можливостям нашої держави, тому не можуть забезпечити ефективну реалізацію прав та свобод військовослужбовців» [8, с. 50].

Науковець В. Пашинський стверджує: «для того, щоб держава могла в повному обсязі забезпечити реалізацію конституційних прав, соціальний захист військовослужбовців, необхідне прийняття законодавчих та нормативно-правових актів, які відповідають реальному стану суспільних відносин та економічним можливостям держави» [9, с. 17].

О. Назаренко поділяє думки вищезгаданих дослідників та наголошує: «особливістю національного законодавства з питань соціального захисту військовослужбовців є відсутність належної систематизації; деякі норми мають суто декларативний характер, а також відсутність механізму запровадження окремих норм у життя та наявність багатьох прогалин і недоробок у чинному законодавстві» [10, с.59].

Окрім питання нормативно-правового врегулювання, українські дослідники О. Харченко, О. Мраморнова, В. Алещенко у своїх наукових працях акцентують увагу на проблемах, з якими зіткнулися військовослужбовці: це й матеріальні та фінансові труднощі; відсутність власного житла; порушення прав на соціальні гарантії; незадоволеність державною політикою; проблеми із власним здоров'ям (наявність поранень чи набутих професійних хвороб, необхідність відповідної медико-психологічної реабілітації); бюрократія державних органів при оформленні пільг; продовження війни; відчуття, що війна не змінює звичок цивільних людей; психологічні/психічні проблеми (роздратування, порушення сну, галюцинації, депресія; наявність посттравматичного стресового розладу, підвищеної агресивності); проблеми соціальної і психологічної адаптації у суспільстві [11; с. 255].

Тож наразі в Україні відбувається становлення нової правової реальності, що полягає в одночасному веденні воєнних дій та забезпеченні реалізації державної політики у сфері соціального захисту військовослужбовців. Вважаємо, що державна політика у цій сфері повинна бути спрямована на посилення соціального захисту військовослужбовців, що включають й грошове забезпечення, надання належної медичної допомоги, соціально-психологічну реабілітацію; доступ військовослужбовців до

соціальних програм, а рішення, які ухвалюються уповноваженими органами щодо соціального захисту військовослужбовців, мають бути системними, обґрунтованими та правовими за своєю сутністю (тобто, справедливими).

1. Конституція України: станом на 23 лютого 2022 р. Київ: ВД «Професіонал», 2022. 66 с.

2. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сім'ї (зі змінами та доповненнями): Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text> (дата звернення: 27.11.2023).

3. Про пенсійне забезпечення осіб, які звільнені з військової служби та деяких інших осіб (зі змінами та доповненнями): Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2262-12#top> (дата звернення: 27.11.2023).

4. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту (зі змінами та доповненнями): Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text> (дата звернення: 28.11.2023).

5. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення: 28.11.2023).

6. Про загальну мобілізацію: Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 69. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/692022-41413> (дата звернення: 28.11.2023).

7. Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України № 168 від 28 лютого 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 28.11.2023).

8. Шамрай Б.М. Гарантії прав та свобод військовослужбовців в Україні (конституційно-правовий аспект) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Київ, 2018. 238 с.

9. Пашинський В. Й. Конституційно-правовий статус військовослужбовців в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Київ, 2007. 24 с.

10. Назаренко О.Л. Роль соціальних гарантій у забезпеченні соціального захисту військовослужбовців. *Юридичний науковий електронний журнал*. 5/2018. С.57-59.

11. Актуальні питання соціальної роботи : навч. посіб. / О.М. Денисюк та ін. Ужгород : РІК-У, 2023. 420 с.